

Sjakken og økonomien

Spill sjakk. Ikke bare flykter du fra virkeligheten, du lærer noe om den også.

For dem av oss som trengte en virkelighetsflukt etter valget i USA, kom sjakk-VM beleilig. Som Jonas Gahr Støre tvitret i forrige uke, føles det bedre å følge trekkene til Magnus utover nattetimene, enn trekkene til svingstatene i USA. Og det er ikke vanskelig å være enig.

De lange timene, de dryge partiene, de tørre analysene; det er avkobling og virkelighetsflukt godt som noe, ikke minst for oss som sjelden finner de gode trekkene.

Selv har jeg nettopp kommet hjem fra et kort forskningsopphold i USA, som inkluderte en uke i New York, hvor VM-kampen pågår. Bare noen kvartaler unna Wall Street, i en nedlagt markedshall, kjemper nordmannen Magnus Carlsen og russeren Sergej Karjakin et durabelt slag, hjerne mot hjerne. De er verdens beste i et spill som spilles av millioner. Selv har de spilt utallige partier siden de var ganske små.

Det slående er derfor ikke hvor bra de spiller, for det gjør de, dypere enn vi aner. Det slående er heller hvor mange feil de gjør, eller unøyaktigheter, som det heter, kveld etter kveld.

Det er alltid det det handler om. Feilen til Karjakin, som gjorde at Magnus fikk en fordel, eller tabben til Magnus som gjorde at Karjakin vant.

I hvert fall for fagøkonomer bør dette være slående, for mot den såkalte «homo economicus», denne hyperrasjonelle aktøren som tradisjonelt har befolket de økonomiske modellene, hadde hverken Karjakin eller Magnus hadde nubbejans. «Homo economicus» gjør nemlig ikke feil.

På den annen side, «homo economicus» holder seg til enklere spill, hvor den optimale strategien er klar. Det kompliserte sjakkspillet, og den enda mer kompliserte virkeligheten, velger tradisjonell økonomisk teori å holde på armlengdes avstand.

Det er likevel viktige utviklingsstrekk i økonomifaget som på mange måter speiler utviklingen i sjakkspillet. Vitenskapeliggjøringen av

Sjakk er et nullsumspill, og det er en kostbar misforståelse å se økonomien som et sjakkspill. Her kjemper Magnus Carlsen og russiske Sergej Karjakin om verdensmestertittelen i New York. Foto: Ole Berg-Rusten/NTB Scanpix

” Psykologien har inntatt økonomifaget, og sjakken er igjen blitt en sport hvor det ikke alltid gjelder å finne det objektivt beste trekket, men det som stresser motstanderen mest

Fredagskronikk Ola Kvaløy

sjakken utover 1900-tallet gikk parallelt med matematiseringen av økonomifaget. Både økonomer og sjakkteoretikere jaktet på de styrende prinsipper. Det var to streker under svaret. De siste årene har imidlertid dogmene falt.

Psykologien har inntatt økonomifaget, og sjakken er igjen blitt en sport hvor det ikke alltid gjelder å finne det objektivt beste trekket, men det som

stresser motstanderen mest.

Så ja, sjakken og økonomien har klare paralleller, men det er også viktige forskjeller. I sjakkspillet som i forretningslivet gjelder det å forstå hva konkurrenten pønsker på. Den gode sjakkspilleren bruker også økonomiske prinsipper når han (ja, det er stort sett en han) manøvrerer sine brikker så effektivt som mulig. Men økonomien i partiet som helhet, sjakkens samfunnsøkonomi om du vil, er konstant.

Sjakk er et nullsumspill, og det er en kostbar misforståelse å se økonomien som et sjakkspill.

Dessverre synes noen å tro nettopp det, at økonomien også er et nullsumspill. Donald Trump synes å se verden som et sjakkspill, hvor en handelsavtale mellom to land vanskelig kan tjene begge, på samme måte som et dronningbytte vanskelig kan forbedre posisjonen til begge spillerne. Forhåpentlig vet han bedre.

En kollega ved New York University hevdet for øvrig at Magnus er en svoren Trump-tilhenger, på samme måte som Karjakin heier på Putin. Jeg antydet at Magnus sine Trump-

uttalelser for en tid tilbake kanskje var ment som en spøk, men nei da, det er nærmest Trump mot Putin som barker sammen i Seaport District, skal vi tro New York-professoren.

Så ja, underholdende er det, sjakk-VM og alt snakket som følger med. Men er sjakk nyttig?

Det blir ofte hevdet at spillet utvikler viktige egenskaper som konsentrasjonsevne, kreativitet og evne til logisk tenkning. Men vet vi det?

En liten bit av et svar får vi i en nylig gjennomført studie i Danmark. Økonomene Kamilla Gumedde og Michael Rosholm utfører et eksperiment hvor en gruppe barneskoleelever bytter ut en time ukentlig matematikkundervisning med en time sjakkundervisning over en periode på et halvt år. Og hva skjer? Jo, sjakkbarna forbedrer matematikkferdighetene mer enn de som har hatt ordinær matematikkundervisning.

Flere har tatt til ordet for å innføre sjakk i skolen i Norge. En helt dum idé er det ikke.

Men hvis en først og fremst jakter på nytteverdien av sjakk, er en på villspor. Dette er også essensen i den nylig utkomne

boka «Sjakken eller livet» av internasjonal mester (og russiskprofessor) Atle Grønn, en bok som kan anbefales på det varmeste. Her siterer han en sjakkspiller som sier det som det er: «Jeg har alltid hatt en svakhet for det unyttige, det er det eneste som har egenverdi».

Ola Kvaløy, professor i økonomi, Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger og NHH

Mer debatt på side 32-34 →

Glem golfbanen, bygg på jernbanen
Erik Lundesgaard

Vil gi en bedre verden
Axel Tidemann

Heller grønn fredag enn svart
Lise Dragland

Parasitter?
James Stove Lorentzen

Misforstått om seniorer
Eva-Marie Stryker

Fredagskronikken

Alexander Cappelen

Bård Harstad

Ola Kvaløy

Katrine Løken

Simen Markussen

Mari Rege

Karen Helene Ulltveit-Moe

Debattansvarlig: Vidar Ivarsen **Telefon:** 22 00 10 59 **Sentralbord:** 22 00 10 00 **Epost:** debatt@dn.no **Telefaks:** 22 00 11 10

Hovedinnlegg/kronikk: Maks 4500 tegn inklusive mellomrom **Underinnlegg/replikk:** Maks 1500 tegn (ca. 250 ord) **Legg ved portrettfoto.**

Alt stoff som leveres til Dagens Næringsliv, må produseres i henhold til Vær varsom-plakaten. Dagens Næringsliv betinger seg retten til å lagre og utgi alt stoff i avisen i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte manuskripter. Debattinnlegg honoreres ikke.